

Sygn. akt I UK 234/10

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 2 lutego 2011 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Katarzyna Gonera (przewodniczący)

SSN Roman Kuczyński (sprawozdawca)

SSA Krzysztof Staryk

w sprawie z odwołania Zakładu Usługowego O. S. Spółki jawnej
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych
z udziałem zainteresowanej H. H.
o objęcie ubezpieczeniem,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 2 lutego 2011 r.,
skargi kasacyjnej wnioskodawcy od wyroku Sądu Apelacyjnego
z dnia 24 lutego 2010 r.,

oddala skargę kasacyjną.

Uzasadnienie

Sąd Apelacyjny – Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych wyrokiem z dnia 24 lutego 2010 r. oddalił apelację odwołującej się od wyroku Sądu Okręgowego z dnia 16 września 2009 r., którym oddalono odwołanie Zakładu Usługowego „O. – S.” spółki jawnej /.../ od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych z dnia 14 kwietnia

2009 r. stwierdzającej, że H. H. z tytułu zatrudnienia na podstawie umowy zlecenia podlegała obowiązkowemu ubezpieczeniu wypadkowemu.

Sąd odwoławczy przyjął za własne ustalenia faktyczne Sądu pierwszej instancji, zgodnie z którymi na mocy uchwały wspólników spółka cywilna Zakład Usługowy „O. – S.” została przekształcona w spółkę jawną. Jako siedzibę spółki wskazano K., ul. N., a jej przedmiot działalności określono jako kompleksowe usługi agrotechniczne, usługi remontowe, usługi budowlane, prace porządkowe (sprzątanie obiektów), usługi transportowo – sprzętowe, obsługa i naprawa pojazdów mechanicznych, wynajem środków transportu, gospodarka ściekami, wywóz śmieci oraz usługi sanitarne i pokrewne. Zainteresowana H. H. świadczyła pracę na rzecz odwołującej się spółki w okresie od 1 października 2006 r. do 31 listopada 2007 r., pełniąc na podstawie umowy zlecenia obowiązki gospodarza budynku. Spółka nie odprowadzała składek na jej ubezpieczenie wypadkowe.

Sąd drugiej instancji wskazał, że zgodnie z art. 13 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (jednolity tekst: Dz. U. z 2009 r. Nr 205, poz. 1585 ze zm.; dalej jako ustawa systemowa), obowiązkowo ubezpieczeniom: emerytalnemu, rentowym, chorobowemu i wypadkowemu podlegają osoby będące zleceniobiorcami od dnia oznaczonego w umowie jako dzień rozpoczęcia jej wykonywania do dnia rozwiązania lub wygaśnięcia tej umowy. Z przepisu art. 12 ust. 1 ustawy systemowej wynika zasada, że osoby podlegające ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowym podlegają obowiązkowo ubezpieczeniu wypadkowemu. Wyjątkiem od powyższej zasady – przewidzianym w art. 12 ust. 3 ustawy systemowej – jest sytuacja, gdy praca na podstawie umowy zlecenia wykonywana jest poza siedzibą lub miejscem prowadzenia działalności zleceniodawcy. Pojęcie „miejsce prowadzenia działalności” używane przez ten przepis nie jest równoznaczne z określeniem miejsca prowadzenia działalności uwidocznionym w ewidencji działalności gospodarczej, czy rejestrze przedsiębiorców. Przy analizie art. 12 ust. 3 ustawy systemowej nie można ograniczyć się bowiem wyłącznie do wykładni literalnej, pomijając cel tego przepisu, jakim jest wyłączenie z obowiązkowego ubezpieczenia wypadkowego tych zleceniobiorców, którzy wykonują pracę nie tylko poza siedzibą zleceniodawcy, ale także poza miejscem prowadzenia jego działalności, a więc poza granicami, do

których można rozciągnąć ryzyko ubezpieczenia wypadkowego. Dokonując oceny, czy zleceniobiorca wykonywał pracę poza siedzibą lub miejscem prowadzenia działalności gospodarczej zleceniodawcy, należy zatem uwzględnić przedmiot działalności gospodarczej odwołującej się spółki, w ramach którego zajmowała się ona, między innymi, pracami porządkowymi – sprzątnięciem obiektów, zawierając umowy ze spółdzielniami mieszkaniowymi, zgodnie z którymi brała odpowiedzialność za wykonanie usług wchodzących także w zakres obowiązków gospodarza budynku. Wybierała też sposób realizacji zobowiązania przez zlecenie wykonywania tych zadań innym podmiotom, w tym gospodarzom domów. Odwołująca się spółka organizowała pracę tych osób, zapewniała środki do jej świadczenia i przeprowadzała kontrolę wykonywania zadań. W takiej sytuacji miejscem prowadzenia działalności przez spółkę było również miejsce wykonywania czynności gospodarza budynku, tj. budynek i jego otoczenie. Miejsce to było wyznaczone przez konkretne czynności wykonywane przez zainteresowaną w ramach łączącej ją ze spółką umowy zlecenia, na terenie stanowiącym przedmiot zarządu danej spółdzielni mieszkaniowej, a określonym w zawartej umowie i załącznikach do niej. Sąd Apelacyjny za trafne uznał więc stanowisko Sądu Okręgowego, zgodnie z którym powierzenie przez spółkę wykonywania określonych czynności w imieniu i na rzecz zleceniodawcy na zindywidualizowanym terenie stosownie do wskazówek zlecającego i pod jego kontrolą oznacza rozciągnięcie pojęcia miejsca wykonywania działalności zleceniodawcy również na miejsce, w którym usługi są faktycznie przez zleceniobiorcę wykonywane (budynek i jego otoczenie). W takiej zaś sytuacji zleceniobiorca podlega obowiązkowo ubezpieczeniu wypadkowemu.

Skargę kasacyjną od wyroku Sądu drugiej instancji wywiodła odwołująca się spółka, która skarżąc wyrok w części, tj. co do pkt 1 oddalającego jej apelację od wyroku Sądu Okręgowego, zarzuciła naruszenie art. 12 ust. 3 ustawy systemowej przez jego błędną wykładnię i niezastosowanie w sprawie z uwagi na nieuzasadnione przyjęcie przez Sąd Apelacyjny, że powierzenie przez skarżącą świadczenia określonych usług zleceniobiorcy (zainteresowanej) jest równoznaczne z rozciągnięciem miejsca wykonywania działalności zleceniodawcy w rozumieniu tego przepisu na miejsce, gdzie usługa jest wykonywana, mimo że skarżąca nie

miała realnej kontroli nad wykonywaniem usług przez zleceniobiorcę, który mógł je wykonywać w dowolnym czasie.

Opierając skargę na takiej podstawie, skarżąca wniosła o uchylenie wyroku w części zaskarżonej i jego zmianę przez orzeczenie co do istoty sprawy, tj. ustalenie, że zainteresowana nie podlegała obowiązkowo ubezpieczeniu wypadkowemu w spornym okresie i zasądzenie od organu rentowego kosztów postępowania, ewentualnie o uchylenie wyroku w części zaskarżonej lub uchylenie wyroku Sądu Okręgowego w całości i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu lub Sądowi Okręgowemu oraz o zasądzenie na rzecz skarżącej kosztów postępowania.

W uzasadnieniu skargi podniesiono, między innymi, że nie można zgodzić się z poglądem Sądu drugiej instancji, jakoby w każdym wypadku miejsce wykonywania usług przez zleceniobiorcę było jednocześnie miejscem prowadzenia działalności przez zleceniodawcę. Taka wykładnia powoduje bowiem, że norma art. 12 ust. 3 ustawy systemowej w zakresie wyłączenia dotyczącego pracy poza miejscem prowadzenia działalności jest normą pustą. Skoro bowiem miejsce świadczenia usługi jest zawsze miejscem prowadzenia działalności, to przepis nigdy nie znajdzie zastosowania w zakresie wyłączenia spod ubezpieczenia wypadkowego tych zleceniobiorców, którzy mieliby świadczyć usługi poza miejscem prowadzenia działalności przez zleceniodawcę. Zawsze bowiem zleceniobiorca będzie świadczył usługi w miejscu prowadzenia działalności. Za taką interpretacją omawianego przepisu nie przemawia też wykładnia celowościowa, do której odwołał się Sąd odwoławczy. Cel tego przepisu sprowadza się bowiem, według skarżącej, do uznania, że przewidziane nim wyłączenie dotyczy usług zlecanych poza miejsce, gdzie zleceniodawca posiada swoją strukturę osobową, organizacyjną i materialno – sprzętową. Ponadto, chodzi o takie przypadki, w których zleceniobiorca ma swobodę w zakresie czasu świadczenia usług, a przy tym zlecane usługi nie są głównym przedmiotem działalności zleceniodawcy, co bezpośrednio wpływa na posiadaną infrastrukturę w zakresie organizacji tej działalności. Szczegółowa analiza wszystkich tych elementów w niniejszej sprawie prowadzi zaś do wniosku, że zainteresowana wykonywała pracę poza miejscem prowadzenia działalności przez skarżącą, wobec czego nie podlegała

ubezpieczeniu wypadkowemu.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Wykładnia literalna art. 12 ust. 3 ustawy systemowej (obowiązującego do dnia 31 grudnia 2009 r.) nie daje jasnego rozstrzygnięcia co do zakresu jej normowania. Wskazanie na „miejsce prowadzenia działalności zleceniodawcy” nie oznacza samo z siebie, że chodzi tu o miejsce, z którego zleceniodawca zarządza działalnością (lokal zleceniodawcy). Wręcz przeciwnie, rozróżnienie na siedzibę i miejsce prowadzenia działalności podkreśla, że nie sposób ograniczać się tylko do jednego, głównego lokalu podmiotu zatrudniającego. Rację ma skarżąca, że nie jest możliwe utożsamianie użytego w art. 12 ust. 3 ustawy systemowej pojęcia „siedziba” ze znaczeniem, jakie nadaje mu art. 41 k.c. Jak się wydaje, ustawodawca w tym wypadku miał na myśli potoczne rozumienie tego pojęcia – jako lokalu przedsiębiorstwa (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 20 maja 2008 r., II UK 291/07, OSNP 2009 nr 17 – 18, poz. 242). Nie oznacza to jednak, że metoda porównawcza w niniejszej sprawie w ogóle nie znajduje zastosowania, tyle tylko, że zdaniem Sądu Najwyższego, posłużyć się należy regulacjami pokrewnymi ubezpieczeniu społecznemu – mianowicie regulacją Kodeksu pracy i ustawy o Państwowej Inspekcji Pracy. Wcześniej warto jednak odwołać się do innych metod wykładni. Teorie interpretacji prawniczej nie ograniczają się do metod wykładni literalnej, czy systemowej, ale obejmują także wykładnię funkcjonalną i celowościową. Z tych metod, jak słusznie przyjął Sąd Apelacyjny, należy przede wszystkim skorzystać, aby uzyskać efekt w postaci prawidłowej wykładni art. 12 ust. 3 ustawy systemowej. Celem tej normy jest wyłączenie niektórych kategorii zatrudnionych z obowiązku objęcia ubezpieczeniem wypadkowym. Nie bez przyczyny zatem Sąd Najwyższy w przytoczonym wyżej wyroku z dnia 20 maja 2008 r., UK 291/07, odnosi się do historii ubezpieczenia wypadkowego i jego *ratio*. Warto więc przypomnieć, że ubezpieczenie to powinno być stosowane wszędzie tam, gdzie podmiot zatrudniający organizuje pracę i powinien zapewnić bezpieczne i higieniczne warunki jej wykonywania. *A contrario* wyłączenie tego obowiązku następuje jedynie tam, gdzie podmiot ten nie może takich działań podejmować. Zatrudnienie cywilnoprawne w ramach umowy zlecenia cechuje mniej lub bardziej znaczna swoboda wykonawcy w doborze miejsca i czasu świadczenia usług, co

odróżnia tę podstawę zatrudnienia np. od stosunku pracy. Oczywiście zasada swobody umów w rozumieniu art. 353¹ k.c. oznacza, że strony mogą zakres podległości kształtować w mniejszym lub większym zakresie, co może ograniczać wykonawcę co do miejsca podejmowania działań. Jeśli miejsce to determinuje podmiot zatrudniający, to on też ma obowiązek organizowania bezpiecznych warunków pracy. Jak trafnie wskazał Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 6 października 2009 r., II UK 40/09 (LEX nr 559953), przepis art. 12 ust. 3 ustawy systemowej można zatem wyklądać w sposób zbieżny z pojęciem „miejsca wyznaczonego” użytym w art. 304 § 1 k.p., zgodnie z którym pracodawca jest obowiązany zapewnić bezpieczne i higieniczne warunki pracy, o których mowa w art. 207 § 2, osobom fizycznym wykonującym pracę na innej podstawie niż stosunek pracy w zakładzie pracy lub w miejscu wyznaczonym przez pracodawcę, a także osobom prowadzącym w zakładzie pracy lub w miejscu wyznaczonym przez pracodawcę na własny rachunek działalność gospodarczą, a także w art. 10 ust. 2 pkt 1 ustawy z dnia 13 kwietnia 2007 r. o Państwowej Inspekcji Pracy (Dz. U. Nr 89 poz. 589 ze zm.), który stanowi, że do zadań Państwowej Inspekcji Pracy należy nadzór i kontrola zapewnienia bezpiecznych i higienicznych warunków pracy osobom fizycznym wykonującym pracę na innej podstawie niż stosunek pracy oraz osobom wykonującym na własny rachunek działalność gospodarczą w miejscu wyznaczonym przez pracodawcę lub przedsiębiorcę, niebędącego pracodawcą, na rzecz którego taka praca jest świadczona. Obowiązek organizacji bezpiecznych warunków pracy stanowi element zapobiegania wypadkom przy pracy. W związku z tym istnieje pełne uzasadnienie dla ustanowienia obowiązku objęcia ubezpieczeniem wypadkowym tych zatrudnionych zleceniobiorców, w odniesieniu do których podmiot zatrudniający powinien dbać o bezpieczne i higieniczne warunki pracy. Innymi słowy, choć trafnie skarżąca podnosi, że nie zawsze miejsce wykonywania usług przez zleceniobiorcę będzie miejscem prowadzenia działalności przez zleceniodawcę, to jednak ten zleceniobiorca, który wykonuje pracę w miejscach wynikających ściśle ze zleceń zleceniodawcy, podlega obowiązkowemu ubezpieczeniu społecznemu z tytułu wypadków przy pracy, bowiem w rozumieniu ustawy systemowej miejsca pracy wskazanego przez zleceniodawcę nie można wyłączyć z pojęcia „miejsca prowadzenia działalności

zleceniodawcy”. Poza sporem w niniejszej sprawie jest zaś, że zainteresowana wykonywała pracę w miejscu wskazanym przez skarżącą, wobec czego podlegała ubezpieczeniu wypadkowemu, albowiem wyłączenie przewidziane przepisem art. 12 ust. 3 ustawy systemowej nie miało do niej zastosowania.

Mając na uwadze powyższe, Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. orzekł jak w sentencji.